

Diyet miktarı bu asgari sınırların altından kalan cinayetlerde diyet suçlu tarafından ödenir, âkile buna karışmaz. Âkilenin yokluğu veya diyeti ödemede yeterli olmaması halinde diyet beytûlmâlden ödenir. Beytûlmâlin bulunmadığı durumlarda ise diyeti suçlunun kendisi ödemek zorundadır. Burada, İslâm hukuk düşüncesinin ilgi çekici bir misali olarak, daha çok bu son husus üzerine fıkıh kitaplarında geçen teorik bir tartışmaya dikkati çekmek gerekir. Bu da âkilenin yüklendiği sorumluluğun baştan (ibtidâen) ve doğrudan doğruya bir özellik mi taşıdığı, yoksa suçludan hukukî bir transferin mi (intikal, tahammül) söz konusu olduğudur. Hanefîler'in görüşü açık olup ikinci teoriden yanadır. Diğer mezheplerde de, çok açık olmakla birlikte, cezanın evvelâ suçlu üzerine terettüp ettiği, ondan da âkileye intikal yoluyla geçtiği ve dolayısıyla âkilenin yüklendiği sorumluluğun bir hafifletme ve yardım mahiyetinde olduğu kanaatinin daha ağır bastığı anlaşılmaktadır.

Müslümanlar ile gayri müslimler arasında da âkile hükümlerinin uygulanmayacağı konusunda fıkıh âlimleri arasında görüş birliği mevcuttur. Ancak mezheplere göre bazı farklı şartlar söz konusu olmakla birlikte gayri müslimlerin kendi aralarında âkile geçerlidir.

Bütün mezhepler âkilenin diyeti bir defada peşin ödeme yerine, üç taksit halinde üç yılda ödeyeceği hususunda görüş birliği içindedirler. Zira bu konuda sahâbenin icmâi vardır. Ancak, taksitle başlangıç tarihi bazı fakihlere göre suçun işlendiği, bazılarına göre de mahkeme kararının verildiği tarihtir. Ödenecek diyetin âkile üyeleri arasında dağılımı konusunda ise mezhepler arasında fikir ayrılığı görülür. Hanefîler diyetin dağılımında üyeler arasında fark gözetilmemesinden yana olmakla birlikte, her şahsa üç veya dört dirhemden fazla yüklenemeyeceği şeklinde bir sınırlandırma getirmişlerdir. Hanbelî ve Malîkîler ödeme miktarını her üyenin maddî gücüne bağlı olarak hâkimin takdirine bırakmışlardır. Şâfiîler'e göre asgari bir pay söz konusu olup zenginler yarım dinar, orta halliler de dörtte bir dinar ödemekle mükelleftirler. Birinci dereceden âkilenin sayısı diyeti ödemeğe kâfi gelmezse ikinci dereceden âkileye başvurulur. Diyetin beytûlmâlden ödenmesi halinde, âlimlerin çoğunluğu bir defada ödenmesi gerektiği görüşündedir.

İmâmiyye Şîası'nın âkile konusundaki görüşleri de genel olarak, bazan biri bazan diğeriyle aynı çizgide olmak üzere, Ehl-i sünnet mezheplerinin görüşlerinden farklı değildir.

Âkile, burada anlatılan hususlardan bazı farklı yönleri bulunmakla birlikte, İslâm ceza hukukunun bir başka müessesesi olan *kasâme**'de de görülür.

İslâm ceza hukukunun karakteristik bir müessesesi olan âkile, İslâm'ın ilk zamanlarında temelde kabile yardımlaşmasına dayanırken, hemen ardından görülen hızlı İslâm yayılışına bağlı olarak değişen sosyal yapıya intibakı söz konusu olmuş, bunun üzerine teoride birtakım değişikliklere uğrayarak bir gelişme göstermiştir. Farklı yapılara sahip geniş İslâm coğrafyası göz önüne alınınca, İslâm tarihi boyunca bazı bölgelerde uygulanma imkânı bulunmadığı ve diyetin suçlunun kendisine ödettirildiği de görülmektedir. Bütün bunlar âkilenin teşriî hikmetine bir hâle getirmediği gibi, âkilenin dayandığı hukukî mülâhaza ona her zaman uygulanabilir bir esneklik imkânı vermektedir. Uygulanma imkânı bulunduğu takdirde -ki değişen cemiyet şartları çerçevesinde İslâmî ilkelere ters düşmeyen birtakım sosyal sigorta ve yardımlaşma kurumları, sendikalar vb. kuruluşlar vasıtasıyla bu mümkündür- âkilenin karşılıklı yardımlaşma ve içtimâî zaruret bakımından öneminin inkâr edilemeyeceği açıktır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mâce, "Diyât", 15; Nesâî, "Kasâme", 37; Sahnûn, *el-Müdevvene*, VI, 325; Kâsânî, *Bedâ'î*, VII, 256; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire, ts. (el-Mektebetü'l-Ticâriyyetü'l-kübrâ), II, 377-378; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 492, 504-506; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, Bulak 1315-18, VIII, 402-415; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, Kahire 1958, IV, 80, 95-99; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, VII, 91-97; Bilmen, *Kamus*, III, 56-61; Cevad Ali, *el-Mufaşşal*, V, 595-598; İvaz Muhammed İvaz, "Nazariyyetü'l-âkile fi'l-fıkhi'l-İslâmî", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XX/2, İslâmâbâd 1985, s. 22-61; Th. W. Juynboll, "Âkile", *IA*, I, 248-249; R. Brunschwig, "Âkila", *El* (İng.), I, 337-340.

HAMZA AKTAN

AKINCI

Osmanlı
hafif süvari birliklerinden biri.

Temelinin Osman Gazi zamanında Köse Mihâl tarafından atıldığı rivayet edilmektedir. Orhan Bey zamanında dâimî piyade ve süvari askerlerinin teşkiline

kadar hep bunlar kullanılmış, Osmanlı uç beyliğinin kısa sürede bir devlet haline gelmesi de bunlar sayesinde gerçekleşmiştir. Akıncılığın bir ocak şeklinde kurulmasında ise Evrenos Bey'in (ö. 1417) büyük emeği geçmiştir. I. Murad devrinde Yeniçeri Ocağı kurulunca akıncıların görevleri sadece sınır boylarına inhisar etmiştir.

Akıncılar sürekli ordu birliklerine mensup değillerdi; bunlar Rumeli'de serhad boylarına yakın yerlerde otururlar ve genellikle yaz aylarında, zaman zaman düşman topraklarına akıncılar yaparlardı. Devlet akıncılar için kışla tahsis etmez, onlara maaş vermez, teçhizat ve silâh sağlamazdı. Akıncılar silâhlarını kendileri temin ederler ve düşmandan aldıkları ganimetle geçinirlerdi. Buna karşılık devlete vergi vermekten muaf tutulurlardı. Akıncı olabilmeyen bazı şartları vardı. Bunlar güçlü ve genç yiğitlerden seçilirdi. Her bir akıncı adayı imam veya köy kethüdâsını veya dürüst birini kefil göstermek mecburiyetinde idi. Düzenli bir şekilde tutulan akıncı defterlerinden bir nüshası ilgili serhad kadılığında, diğeri merkezde saklanırdı. Bu defterlere akıncıların isim ve eşkâlinde başka, baba adları, mahalle ve köyleri de yazılırdı.

Akıncı beyini devlet tayin ederdi. Bu önemli kumandanlık uzun süre Mihâl, Evrenos, Turhan ve Malkoçoğlu gibi meşhur akıncı ailelerinde kalmış, âdeta babadan oğula intikal etmiştir. Akıncılar Turhanlı, Mihallı, Malkoçoğlu akıncıları gibi mensup oldukları kumandanların adlarıyla anılırlardı. Türkler'in Rumeli'ye ilk geçişlerinde hazır bulunan Evrenos Bey'e bağlı olanlar Arnavutluk'ta, Turhanoğulları Mora'da, Mihaloğulları Sofya'da, Malkoçoğulları ise Silistre dolaylarında bulunurlardı.

Akıncı kanununa göre her on akıncıya onbaşı, yüz akıncıya subaşı, bin kişiye ise binbaşı kumanda ederdi. Akıncıların sayısı devletin gücüne göre azalıp çoğalmıştır (meselâ XVI. yüzyıl sonlarında sayısı 40.000 kişi kadardı). Savaşlarda başanlı akıncılara devletçe **dirlik*** tahsis edilmeye başlanınca akıncıların **timar***'lı kısmı da ortaya çıkmış oldu. Küçük rütbeli akıncı zabıtlarına **toyca** veya **taviçe** denirdi. Bunlar barış zamanında akıncıların çeribaşısı, seferde ise alay beyleriydi. Akıncılar barış zamanlarında kendi işleriyle meşgul olurlar, bu arada başta binicilik olmak üzere yüzme, sarp yerleri aşma ve at üstünde her türlü si-

lâhi kullanabilme gibi çeşitli tâlimler yaparlardı. Savaş sırasında ise asıl ordu-
dan birkaç günlük mesafede önden gi-
derler, keşif faaliyetlerinde bulunurlar,
ordunun geçeceği yol, geçit ve köprüleri
emniyete alırlardı. Bu arada düşmana
yapılacak yardıma engel olurlar, yaka-
ladıkları esirlerden aldıkları bilgileri en
kisa zamanda ilgili yere iletirlerdi.

Akincıların yaptığı üç çeşit akın vardı.
100 kişiden az akıncıyla yapılabilecek
veya potera, 100'den fazla kişiyle yapı-
labilecek harâmilik, bizzat akıncı kumanda-
nınin idaresi altında yapılabilecek ise gerçek
mânada akın denilirdi. Harâmilik ve akın
sırasında alınan esirlerin beşte birini,
acemi oğlanı* yapılmak üzere kanun
gereği devlet alırdı. Pençik kanununa
göre bu neferleri bizzat seferde bulu-
nan ve kendisine pençikbaşı denilen
kadı toplardı. Akıncılar, Avrupalılar'ın
iddia ettikleri gibi, sırf çapul için düş-
man topraklarına saldırın başı bozuk
serseri güruhu değildi. Akının her çeş-
di iyi bir plan, program ve emir-kuman-
da içinde yapıldı. Çoğu Türk olan akın-
cılarının oğulları da akıncı adayı idi. Akın-
cılarının düşman topraklarına dalışı kitle
halinde olur, yol kavşağı, geçit ve köprü
gibi gerekli yerlerde bölüklere ayrılırlar-
dı. Silâh ve teçhizatları uygun olmadı-
ğından akıncılar kale muhasarası gibi
işlerle meşgul olmazlardı. Ancak, akıncı
fedailerinden olan serdengeçtiler kuşa-
tılmış kaleye girerler, dalkılıçlar ise düş-
man içerisine dalarlardı. Bunlar çoğu za-
man geriye dönemezler, şehid olurlardı.
Akıncıların silâhları kılıç, kalkan, pala,
mızrak ve bozdoğan da denilen topuz-
dan ibaretti. Akıncı neferleri yanlarında

yedek atlar da bulundururlar, aldıkları
ganimetleri bunlarla taşırlardı.

Akıncılar, esas olarak Rumeli'de ser-
had boylarında bulunmakla birlikte Fâ-
tîh, II. Bayezid ve I. Selim devirlerinde
Anadolu'nun doğusundaki devletlere kar-
şı da kullanılmıştır. Fetihler döneminin
sona ermesi ve duraklama devrinin baş-
laması ile eski akıncılar görülmez olmuş,
akıncıların sayısı azalmaya başlamıştır.
Osmanlılar'da akıncılık 1595 yılına kadar
yaklaşık 250 sene devam etmiştir. Bu
tarihte vezîriâzam Koca Sinan Paşa'nın
Eflak'da Prens Mihâl'e yenilmesi üzeri-
ne Tuna'nın öte yakasında kalan akıncı-
ların pek azı kurtulabilmiş ve 100.000
kadar akın atı telef olmuştur. Çok uzun
mesafeleri kısa sürede katedecek şekil-
de yetiştirilen ve daha birçok meziyet-
leri olan akın atlarının bir daha yetiştirile-
memesi, bu teşkilâtın zayıflamasının
başlıca sebepleri arasındadır. XVII. yü-
zyıldan itibaren sayıları iyice azalan akın-
cılar artık geri hizmetlerde kullanılır ol-
muş, yerlerini sınır kalelerindeki serhad
kulları almıştır. Yine bu yüzyıldan sonra
öncülük hizmetlerinde Kırım hanlarının
maiyetlerindeki Tatar askerlerinden fay-
dalanılmıştır. Akıncı adı, öteki askerî bir-
liklerle beraber 1826'da resmen orta-
dan kalkmış ve böylece günümüze ka-
dar türkölere konu, dillere destan olan
yığitler tamamen tarihe karışmıştır.

Millî Mücadele sırasında Demirci Kay-
makamı İbrâhim Edhem'in kurduğu bir-
liklere de "akıncı müfrezeleri" denilmiş-
tir. Büyük Taarruz arefesinde Batı Ana-
dolu'da işgal altındaki topraklarda düş-
mana büyük kayıplar verdirmiş olan bu
kuvvetler zaferden sonra dağılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 3, hüküm 369, 399, 1512; *Kā-
nunnâme*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddin Efen-
di, nr. 1970, vr. 58^b, 63^a, 64^a; *Kavânî-i Osmâ-
niyân*, İÜ Ktp., TY, nr. 2753, vr. 49^b-50^a; *Aşık-
paşazâde, Târih*, s. 124-125, 127, 128, 147;
İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âli-i Osmân*, I. Defter, s.
20, 62, 91, 96, 113-119, 133, 141, 155, 162,
171; II. Defter, s. 6-8, 37, 54, 55, 110, 156,
159, 183, 191; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*,
İstanbul 1279-80, I, 351, 367-370; Kâtip Çelebi,
Fezleke, İstanbul 1286, I, 60-61; Naimâ, *Tâ-
rih*, s. 136-138; Cevad Paşa, *Târîh-i Askerî-i Osmâ-
nî*, İstanbul 1297, I, 1; Hammer (Atâ Bey), I,
320; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Askerî
Teşkilatı ve Kıyafeti* (haz. N. Türsan — Ş. Tür-
san), Ankara 1983, s. 7; Necati Tacan, *Akıncı-
lar ve Mehmed II, Bayezit II. Zamanlarında
Akınlar*, İstanbul 1936; Barkan, *Kanunlar*, I,
397-398; Pakalın, I, 36-40; a.m.f., "Akıncılar ve
Akıncılar", *TOEM*, sy. 47 (1335), s. 293-296;
Agâh Sırrı Levend, *Ğazavât-nâmeler ve Miha-
loğlu Ali Bey'in Ğazavât-nâmesi*, Ankara 1956,
s. 184-187; İrene Beldiceanu Steinherr, "En
marge d'un acte concernant le pençyek et
les aqınğı", *REI*, XXXVII/1 (1969), s. 21-43; İ.
Parmaksızoğlu, "Turhan Bey", *TA*, XXXII, 19-
20; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, I,
239-240; M. Tayyib Gökbilgin, "Mihâl-oğulla-
rın", *İA*, VIII, 285-292; A. Decel, "Akıncı", *EI*²
(Fr.), I, 350-351.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

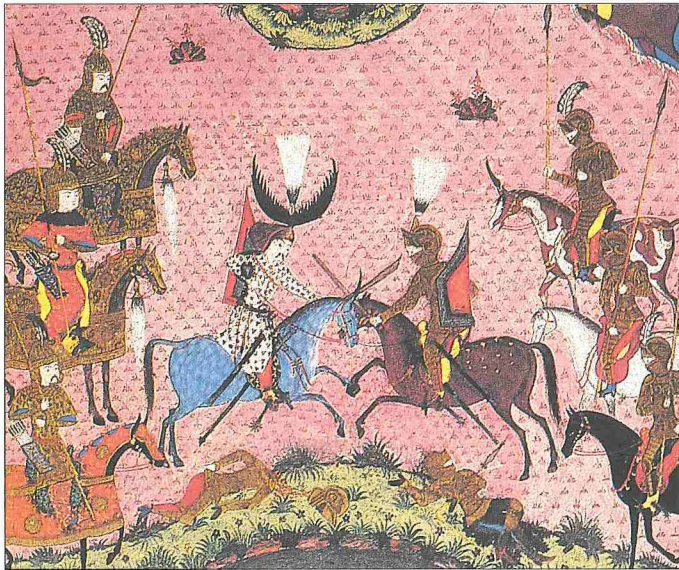
AKINCI, Ahmet Cemil

(1914-1984)

Dinî ve tarihî romanlarıyla tanınan
yazar.

Babasının görevli bulunduğu Akkâ'da
(Filistin) doğdu. Baba tarafından ataları
Rumeli sipahilerinden olduğu ve bu se-
beple aile Sipahizâde lakabı ile anıldığı
için ilgili kanundan sonra Akıncı soyadı-
nı aldı. Babası, tahsilini Fâtîh medrese-
lerinde tamamladıktan sonra Suriye, Hi-
caz ve Mısır'da maarif müfettişliği, çe-
şitli yerlerde sultânî müdürlüğü yapan
Abdürrahim Hilmi Bey, annesi ise Ara-
bistan'ın çeşitli bölgelerinde rüşdiye mü-
direliklerinde bulunan Fatma Hanım'dır.

Suriye'nin İngilizler tarafından işgali
üzerine 1919'da ailesiyle birlikte Maraş'a
geldi ve burada üzerinde derin izler bı-
rakmış olan Maraş muharebesini gör-
dü. Kayseri'de başladığı tahsil hayatı-
na Adana'da devam etti. 1929'da Kule-
li Askerî Lisesi'ne girdi. Harbiye ve Top-
çu Atış Okulu'nu tamamladıktan sonra
1934'te topçu teğmeni olarak orduya
katıldı. Ordunun çeşitli kademelerinde
yirmi altı yıl görev yaptı, 1960'ta albay
rütbesiyle emekli oldu. Başta Yeşilay
Cemiyeti olmak üzere birçok hayır der-
neklerinde çalıştı. 1 Ocak 1984'te İs-
tanbul'da öldü.

Süleymanname'de
düşmanla
savaşıyan
akıncıları
gösteren
bir minyatür
(TSMK,
Hazine,
nr. 1517, vr. 212*)